

rací“. Condorcet se obával sílící tendence zaměřovat svobodu vydělávat peníze se svobodou jako takovou.

Konvenční ekonomické myšlení, které ani přes šrámy utrpené v důsledku své neschopnosti předpovědět bankovní kolaps nebo mu zabránit neztratilo své sebevědomí, vysvětluje lidské chování pomocí konceptu „racionální volby“. Tvrdí, že jsme ekonomické bytosti, které sledují svůj sobecký zájem (definovaný jako maximalizace ekonomického užítku), přičemž berou jen minimální ohledy na taková „neekonomická“ kritéria jako altruismus, sebezapření, vkus, kulturní zvyklosti či kolektivní cíle. Máme-li k dispozici dostatek správných informací o „tržích“ (ať už skutečných tržích nebo institucích pro obchodování s akciemi a obligacemi), děláme údajně ta nejlepší rozhodnutí z hlediska svého vlastního i společenského užítku.

Otázku, zda tato tvrzení jsou pravdivá či nikoliv, nyní nechám stranou. Dnes již nemůže nikdo vážně tvrdit, že „hypotéza efektivního trhu“ je stále platná. Starší generace volnotržních ekonomů poukazovala na to, že problémem socialistického plánování je, že vyžaduje tak přesné znalosti (jak o přítomnosti, tak o budoucnosti), že smrtelníci jimi nikdy nemohou disponovat. Měli pravdu. Vychází však najevo, že totéž platí pro tržní teoretiky. Nevědí všechno a ukazuje se, že v posledku nevědí vlastně nic.

„Falešná přesnost“, již Maynard Keynes svým kritikům vytýkal, zůstává problémem i dnes. Naše situace je ještě horší, neboť jsme pro podporu svých ekonomických argumentů začali používat zavádějící „etický“ slovník, který funguje jako samolibé pozlátko pro nízké utilitární kalkuly. Britští i američtí zákonodárci například s oblibou prohlašovali, jak nesnadné pro ně bylo učinit „těžká rozhodnutí“, která museli přijmout, když zaváděli omezení sociální péče, jež postihuje chudé občany.

Volební účast mezi chudými je mnohem menší než v ja-

kékoliv jiné kategorii. Jejich znevýhodnění je tudíž politicky málo riskantní. V čem jsou pak taková rozhodnutí „těžká“? Dnes jsme pyšní na to, že jsme natolik tvrdí, že dokážeme druhým ztěžovat život. Pokud by se výraz „tvrdý“ používal ve svém původním významu, kdy znamenal spíš *snášet* bolest, než ji způsobovat ostatním, možná bychom tak snadno bezcitně neupřednostňovali efektivitu před soucitem.¹²

Je-li tomu tak, jak bychom *měli* mluvit o tom, jak chceme řídit společnost? Především nemůžeme pokračovat ve vynášení hodnotových soudů o světě a o svých rozhodnutích v morálním vakuu. I kdybychom mohli s jistotou tvrdit, že dostatečně dobře informovaný a sebevědomý racionální jedinec vždy preferuje své vlastní zájmy, museli bychom se ptát, *v čem* tyto zájmy spočívají. Odvodit je z jeho ekonomického chování nelze; to by byla argumentace točící se v kruhu. Musíme se ptát, co lidé sami chtějí a za jakých podmínek lze takové potřeby naplnit.

Jisté je, že se neobejdeme bez *důvěry*. Pokud bychom si vzájemně nedůvěřovali, neplatili bychom daně pro svou vzájemnou podporu. Ani bychom se neodvažovali vyjít příliš daleko z domu ze strachu z násilného či podvodného jednání ze strany nedůvěryhodných spoluobčanů. Důvěra není žádnou abstraktní ctností. Jeden z důvodů, proč dnes kapitalismus čelí tolika kritikům, kteří rozhodně všichni nepocházejí z levice, je skutečnost, že trhy a svobodná konkurence také vyžadují důvěru a spolupráci. Pokud nebudeme moci důvěřovat bankéřům, že si budou počínat čestně, hypotečním makléřům, že nám řeknou pravdu o půjčkách, které nabízejí, nebo veřejným regulátorům, že zastaví nepoctivé obchodníky, kapitalismus přestane fungovat.

Trhy samy o sobě negenerují důvěru, spolupráci nebo společné jednání ve prospěch obecného dobra. Právě naopak. Z povahy hospodářské soutěže vyplývá, že účastník, který po-